

Реалізація індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення учнів початкової школи

У статті розглядається проблема реалізації індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення учнів початкової школи. Обґрунтовуються способи реалізації кожного виду індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів. Перераховуються можливі прийоми реалізації видів індивідуалізації навчання діалогічного мовлення. Визначаються основні засоби реалізації кожного виду індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи.

Ключові слова: види індивідуалізації навчання діалогічного мовлення, способи реалізації індивідуалізованого навчання діалогічного мовлення, прийоми реалізації індивідуалізації навчання діалогічного мовлення, засоби реалізації індивідуалізованого навчання діалогічного мовлення.

Ефективність індивідуалізованого навчання підтверджена експериментальними дослідженнями і на сучасному етапі розвитку шкільної освіти вже не викликає сумніву.

Попри той факт, що методику індивідуалізованого навчання іноземної мови в різний час розробляли багато вчених (М. Л. Вайсбурд, Н. С. Жеренко, В. М. Жуковський, І. В. Коломієць, В. П. Кузовльов, Є. В. Кузьміна, Т. П. Лісійчук, М. В. Ляховицький, О. Б. Метьолкіна, Т. О. Некрасова, С. Ю. Ніколаєва, Н. В. Самсікова, Н. Д. Соловійова, М. М. Сосьяк, Т. І. Труханова, R. Arends, D. Carver, L. Dickinson, F. Klippel, B. L. Leaver, P. Linder, H. Meissner, D. Nunan, H. Reinert, S. Sheerin, A. Strauss, G. Strurtridge, E. Tarone, N. Tumpovsky, G. Yule та ін.), проблема реалізації індивідуалізованого навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови в початковій школі не може вважатись остаточно вирішеною, а тому є актуальним питанням у зв'язку із браком досліджень у цій галузі.

Метою нашої статті є обґрунтування способів, прийомів і засобів реалізації індивідуалізованого оволодіння діалогічним мовленням, тому що саме вони уможливають втілення індивідуалізованого навчання в практичну діяльність.

Оскільки способи, прийоми і засоби індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення молодших школярів ми пропонуємо розглядати окремо для кожного виду індивідуалізації, то розпочнемо саме з них. Обґрунтовуючи види індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення учнів початкової школи, ми спиратимемося на концепцію комплексної індивідуалізації іншомовної мовленнєвої діяльності, розроблену С. Ю. Ніколаєвою [4].

Згідно з вищезазначеною концепцією кожна з підструктур психологічної структури індивідуальності співвідноситься з певним видом індивідуалізації: підструктура спрямованості – з мотивуючою індивідуалізацією; підструктура соціального досвіду – з регулюючою; підструктура форм відображення – з розвиваючою; підструктура біологічних властивостей – з формуючою індивідуалізацією [5, 14]. З'ясуємо зміст кожного з попередньо зазначених видів індивідуалізації по відношенню до навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови в початковій школі.

Так, мотивуюча індивідуалізація навчання діалогічного мовлення передбачає: 1) врахування відмінностей у мотиваційній сфері оволодіння учнями початкової школи іншомовним діалогічним мовленням, що, на наш погляд, проявляються в рівнях сформованості мотивації та перевазі того чи іншого її виду (внутрішньої процесуальної або внутрішньої змістової, зовнішньої вузької або зовнішньої широкої) [1, 116]; 2) цілеспрямоване формування внутрішньої мотивації оволодіння діалогічним мовленням у молодших школярів, найціннішим різновидом якої є комунікативна мотивація, що виявляється в бажанні розповісти про себе та дізнатися щось про інших; запитувати про чийсь враження, думки, ставлення та висловлювати свою власну точку зору; спілкуватися з однокласниками, розігруючи діалоги та виконуючи ролі героїв казок, мультфільмів та інших персонажів тощо. Принципово важливим моментом для формування мотивації є розуміння вчителем потреб учнів, які лежать в основі мотивів оволодіння іноземною мовою і діалогічним мовленням зокрема [7].

Грунтуючись на врахуванні реального рівня володіння молодшими школярами навичками та вміннями іншомовного діалогічного мовлення, регулююча індивідуалізація навчання діалогічного мовлення дозволяє, з одного боку, тимчасово спростувати і частково варіювати навчальні завдання для учнів з недостатнім рівнем сформованості навичок та вмінь цієї форми говоріння, а з іншого –

⁴¹Меньковська Юлія Анатоліївна, аспірант кафедри методики викладання іноземних мов; Київський національний лінгвістичний університет

ускладнювати та розширювати програмні вимоги для молодших школярів з достатнім рівнем сформованості вищевказаних навичок та вмінь.

Зміст розвиваючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення полягає в опорі на реальний рівень функціонування психофізіологічних механізмів, які лежать в основі цієї форми говоріння (мислення, пам'яті, сприймання, уваги), та розвитку тих якостей особистості, які необхідні в процесі навчання іншомовного діалогічного мовлення. Це, у свою чергу, передбачає цілеспрямований розвиток слабofункціонуючих механізмів діалогічного мовлення та потрібних для оволодіння цією формою говоріння якостей особистості в окремих учнів.

Формуюча індивідуалізація навчання діалогічного мовлення, спираючись на реальний рівень володіння молодшими школярами навчальними вміннями виконувати вправи в діалогічному мовленні та працювати з різними видами опор та пам'яток, сприяє формуванню в учнів індивідуального стилю навчання англійського діалогічного мовлення з опорою на особливості їхньої нервової системи, від яких залежить тип оволодіння діалогічним мовленням – комунікативний чи некомунікативний.

Для індивідуалізованого навчання діалогічного мовлення, яке має поетапний характер, ми вважаємо за доцільне виділяти основний вид індивідуалізації на кожному з етапів формування й удосконалення навичок та розвитку умінь цієї форми говоріння. У нашому дослідженні ми керуємося концепцією поетапного формування навичок та вмінь діалогічного мовлення, запропонованої Н. К. Склярєнко та Т. І. Олійник [2, 156-158], згідно з якою уточнюємо етапи навчання англійського діалогічного мовлення в початковій школі: перший етап, на якому формуються і вдосконалюються навички та розвиваються вміння реплікування; другий етап, що передбачає оволодіння діалогічними єдностями різних видів; третій етап, на якому учні початкової школи вчать створювати мінідіалоги; четвертий етап, кінцевою метою якого є оволодіння молодшими школярами різними типами діалогу: діалогом-розпитуванням, діалогом-домовленістю, діалогом-обміном думками та діалогом етикетного характеру.

Аналіз мети, завдань і вимог кожного з етапів навчання англійського діалогічного мовлення в початковій школі дозволив нам зробити припущення щодо основного виду індивідуалізації на кожному з етапів, а саме: на етапі навчання реплікування основним видом індивідуалізації є розвиваюча, на етапі оволодіння діалогічними єдностями – регулюючо-мотивуюча, на етапі оволодіння мінідіалогом – регулюючо-мотивуюча, на етапі навчання вести діалоги різних типів – формуючо-мотивуюча індивідуалізація.

Згідно з метою нашого дослідження обґрунтуємо способи, прийоми і засоби реалізації кожного виду індивідуалізації навчання діалогічного мовлення в початковій школі.

Отже, основними способами реалізації розвиваючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів ми визначаємо:

- 1) виконання окремими учнями додаткових вправ, які забезпечують цілеспрямований розвиток психічних процесів і потрібних для оволодіння діалогічним мовленням якостей особистості;
- 2) тимчасова адаптація вправ до реального рівня функціонування в школяра пізнавальних психічних процесів, важливих для навчання діалогічного мовлення.

Прийоми реалізації розвиваючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи:

- 1) підбір раціональних режимів виконання вправ з урахуванням рівня функціонування в учнів тих психічних процесів і якостей особистості, які значно впливають на якість оволодіння діалогічним мовленням;
- 2) варіювання характеру та обсягу вправ, призначених для розвитку окремих психічних процесів та якостей особистості школяра, важливих у процесі оволодіння діалогічним мовленням.

Основними засобами реалізації розвиваючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів є коригуючі вправи, які ми, слідом за О. Б. Метґолкіною [3, 87], поділяємо на два види.

Коригуючі вправи першого виду мають допоміжний характер. Вони спрямовані на ліквідацію прогалин у формуванні навичок і розвитку вмінь діалогічного мовлення. Їх мета – сприяти, у разі необхідності, корекції фонетичних, лексичних або / та граматичних навичок діалогічного мовлення.

Коригуючі вправи другого виду мають забезпечити подальший розвиток таких психічних процесів, як мислення, пам'ять, сприймання та увага, яка не є психічним процесом, але обслуговує всі складові навчальної діяльності. Попередньо зазначені психічні процеси визначені нами як ті, що відіграють найважливішу роль у процесі формування навичок і розвитку вмінь діалогічного мовлення.

До основних способів реалізації регулюючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів ми відносимо:

- 1) виконання молодшими школярами індивідуалізованих вправ, які відповідають рівню їхнього володіння діалогічним мовленням;
- 2) виконання учнями початкової школи завдань для навчання діалогічного мовлення, які враховують їх інтереси і запити.

Прийоми реалізації регулюючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи:

- 1) варіювання цілей, обсягу, складності та режимів виконання завдань з урахуванням загального рівня володіння учнем діалогічним мовленням;
- 2) встановлення оптимальної міри допомоги учневі початкової школи в процесі оволодіння ним діалогічним мовленням;
- 3) визначення послідовності опитування учнів з урахуванням рівня їхньої підготовки до виконання завдань для навчання діалогічного мовлення, життєвого досвіду, контексту діяльності і статусу особистості в навчально-мовленнєвому колективі;
- 4) підбір мовленнєвих партнерів з урахуванням спільності їх інтересів і контексту діяльності, спрямованої на оволодіння діалогічним мовленням;
- 5) підбір варіативних завдань для навчання діалогічного мовлення з урахуванням сфери інтересів, бажань та уподобань молодших школярів.

Основними засобами реалізації регулюючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів є адаптуючі вправи першого та другого виду.

Під адаптуючими вправами першого виду ми маємо на увазі допоміжні вправи, метою яких є забезпечити відповідність вправи рівню сформованості навичок і вмінь діалогічного мовлення учнів початкової школи. Виконання таких вправ допомагає учням з низьким рівнем сформованості навичок і вмінь діалогічного мовлення виконати завдання, яке дається всьому класові, а учнем з достатнім рівнем сформованості навичок і вмінь цього виду говоріння – забезпечити навчання на оптимальному рівні складності.

До адаптуючих вправ другого виду ми відносимо вправи, спрямовані на формування навичок і розвиток умінь діалогічного мовлення в конкретних ситуаціях спілкування з урахуванням особистісної сфери молодших школярів: їхніх інтересів, бажань, уподобань тощо.

Основними способами реалізації формуючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи ми визначаємо:

- 1) виконання завдань для навчання діалогічного мовлення з опорою на особливості нервової системи учнів та з урахуванням інтересів і запитів молодших школярів;
- 2) урахування учнями початкової школи спеціальних рекомендацій щодо формування індивідуального стилю оволодіння діалогічним мовленням.

Прийоми реалізації формуючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення молодших школярів:

- 1) підбір мовленнєвих партнерів з урахуванням їхнього стилю оволодіння діалогічним мовленням та спільності інтересів;
- 2) розмежування режимів виконання та обсягу вправ для учнів “комунікативного” і “некомунікативного” типу в процесі навчання діалогічного мовлення;
- 3) формулювання для учнів варіативних рекомендацій щодо формування індивідуального стилю оволодіння діалогічним мовленням;
- 4) підбір варіативних завдань для навчання діалогічного мовлення з урахуванням сфери інтересів, бажань та вподобань учнів;
- 5) визначення варіативної послідовності опитування учнів у процесі виконання завдань для навчання діалогічного мовлення з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту діяльності і статусу особистості в навчально-мовленнєвому колективі.

Основними засобами реалізації формуючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи є стимулюючі вправи та адаптуючі вправи другого виду.

Оскільки визначення адаптуючих вправ другого виду ми навели вище, зупинимось на стимулюючих вправах для індивідуалізованого оволодіння англійським діалогічним мовленням молодшими школярами.

Отже, під стимулюючими вправами для індивідуалізованого навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи ми розуміємо вправи, спрямовані на комплексне удосконалення навичок і

розвиток умінь діалогічного мовлення, які допомагають формуванню в молодших школярів індивідуального стилю оволодіння цією формою говоріння.

Серед додаткових засобів реалізації формуючо-мотивуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи на особливу увагу заслуговують пам'ятки.

Пам'ятка – це словесний опис того, навіщо, чому і як слід виконувати і перевіряти будь-яке навчальне завдання (вправу) [6, 140].

У нашому дослідженні ми скористаємося класифікацією пам'яток, запропонованою І. Є. Пасовим [6, 140], тому що вважаємо її обґрунтованою і вичерпною. Згідно з вказаною класифікацією, у процесі навчання англійського діалогічного мовлення молодших школярів ми пропонуємо використання пам'яток-алгоритмів, пам'яток-інструкцій, пам'яток-порад, пам'яток-показів та пам'яток-стимулів.

У пам'ятці-алгоритмі учням початкової школи пропонується робота алгоритмічного характеру: всі дії, які рекомендуються, твердо фіксовані, а їхня послідовність обов'язкова.

У пам'ятці-інструкції молодшим школярам мають надаватися конкретні вказівки про необхідність виконання певних дій, але учні мають можливість переставляти одну-дві дії або навіть опустити одну з них.

Пам'ятка-порада надає учневі початкової школи рекомендації про те, за яких умов та чи інша дія виконується успішно. Учні мають самостійно обирати дії, які найбільше їм підходять.

У пам'ятці-показі домінує приклад виконання тих чи інших дій з наступним їх контролем.

Пам'ятка-стимул спонукає молодших школярів до певного виду діяльності, розкриває перспективи цієї діяльності.

Звичайно, чітку межу між тим чи іншим видом пам'яток провести неможливо, але це і не є головною метою використання цього додаткового засобу реалізації формуючої індивідуалізації навчання діалогічного мовлення. Головне – це сформувати в учнів початкової школи індивідуальний стиль оволодіння англійським діалогічним мовленням, показати прийоми виконання тих чи інших завдань, окреслити підходи раціонального використання тих чи інших засобів навчання в процесі оволодіння цією формою говоріння.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що успішна реалізація індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення учнів початкової школи можлива за умови раціонального застосування способів, прийомів і засобів реалізації трьох видів індивідуалізації навчання цієї форми говоріння: розвиваючої, регулюючо-мотивуючої та формуючо-мотивуючої.

Подальші дослідження в цьому напрямку доцільно спрямувати на розробку системи вправ для реалізації індивідуалізованого навчання англійського діалогічного мовлення молодших школярів.

Література

1. Меньковська Ю. А. Психолого-педагогічні передумови індивідуалізації навчання англійського діалогічного мовлення учнів початкової школи / Ю. А. Меньковська // Вісник КНЛУ. – Серія: Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – Вип.15. – С. 113 – 119.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. для студентів вищих навч. закл. / [О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.]; керівл. автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-е вид.] – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Метьолкіна О. Б. Індивідуалізація навчання учнів першого класу середньої загальноосвітньої школи з поглибленим вивченням англійської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Метьолкіна Оксана Борисівна. – К., 1996. – 230 с.
4. Николаева С. Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: монография / Николаева С. Ю. – К.: Вища школа, 1987. – 139 с.
5. Николаева С. Ю. Индивидуализация процесса навчання іноземної мови в середніх навчальних закладах (концепція) / С. Ю. Николаєва // Іноземні мови. – 1996. – № 4. – С. 14-17.
6. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Пассов Е. И. – [2-е изд.] – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
7. Tarone E. Focus on the Language Learner / E. Tarone, G. Yule. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – 216 p.

MenkovskaY.

Realization of individualized teaching of primary school learners' oral interaction at English lessons.

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

The article is devoted to the problem of realization of individualized teaching of primary school learners' oral interaction at English lessons. The ways of realization of every type of individualization during teaching oral interaction are substantiated. The possible teaching techniques of the determined types of individualization are specified. The main means of individualized teaching of oral interaction are defined.

Keywords: *types of individualization of teaching oral interaction, ways of realization of individualized teaching of oral interaction, teaching techniques of individualized teaching of oral interaction, means of individualized teaching of oral interaction.*